

בעקבות בני אדם משונים

סיור בבית העלמין של כנרת

זה הוא אחד מבתי הקברות המיוחדים בארץ. המקום הפך עם השנים אתר עלייה לרגל. ניתן לבלות יום שלם בין המצבות לספר סיפורם של האנשים, ודרכם להכיר את אחת התקופות המעניינות והמשפיעות. אנשי רוח ובעלי שם נחים את מנוחתם האחרונה לצד עובדי אדמה.

"הם היו עלמים צעירים, הן היו עלמות צעירות. כעולים חדשים עם צרורות זעירים, התהלכו ביהודה ובבקעת כנרת הם ארצה באו להיות חלוצים ראשונים. וכל רואיהם אמרו עליהם: איזה מן בני אדם משונים! עולים ארצה, אל ארץ ביצות ושממות. באמת, בני אדם משונים מאד..."

"אנשים משונים". נתן אלתרמן, על אנשי העלייה השנייה

זהו אחד ממקורות השראה שלי. כאן קבורה רחל, שנתנה את השראה לשם בני הבכור; היא היוותה השראה רבה לכול בני דורי. יותר מפעם אחת מצאתי את עצמי כאן קורא שיר שלה, או סתם משוטט בין שבילי הגן. במקום קבורים מנהיגים בעלי שם בצד מתיישבים ידועים פחות, אנשי רוח, חקלאים, כאלה שנפטרו בשיבה טובה ואחרים שמתו צעירים - חלקם התאבדו לאחר שתש כוחם מן הקושי, אחרים מתו באסונות שונים ומשונים.

המקום הוא תל בית כרך (כנראה בית ירח המקראית). "מה ירבו פרחים בחורף על הכרך" כותבת רחל.

סידור הקברים, מיקומם, מצביע על הקשרים בין האנשים; העיטורים על המצבות והכיתוב מלמדים על חייו של הקבור ולכן זה המקום לפתוח טוב את העיניים, ושוב לעצום אותן ולדמיין את המקום ואת אנשיו.

בכניסה לבית הקברות, נבחין רק במצבות. רק מצבות? כי העצמות של אנשי השומר שנקברו כאן, הועברו לבית הקברות של אנשי השומר בכפר גלעדי. אנשי השומר, כשהקימו את בית הקברות הרשמי שלהם בכפר גלעדי, הלכו לבית הקברות של אילניה, של סג'רה, וכינרת ופשוט פתחו שם קברים ולקחו את החבר'ה הביתה לכפר גלעדי. האנשים הבאים היו בשומר: **ישראל רוברשטיין, ישראל גלעדי, יצחק אפרים בן יוסף מנחם טורנר**. ישראל רוברשטיין, נהרג מבעיטה של פרדה - תאונת עבודה של אותם ימים. יש כאן את ישראל גלעדי, שהקים את ארגון בר גיורא וארגון השומר, ועל שמו כפר גלעדי, הוא נפטר משפעת, והוא רק בן 31.

רחל

יותר מכל מזוהה בית העלמין עם קברה של רחל המשוררת. רחל, שעלתה לראשונה לארץ ב-1909, הגיעה לחוות העלמות שבחצר כנרת. כאן למדה חקלאות אצל חנה מייזל. מאוחר יותר נסעה ללמוד חקלאות בצרפת, ולאחר שלימודיה הופסקו במהלך מלחמת העולם הראשונה, חזרה לרוסיה. בתום המלחמה עלתה שוב בגל העלייה השלישית (-1923 1919), חזרה אל הכנרת והתיישבה בקבוצת דגניה, עד שהתגלתה מחלת השחפת בה נדבקה ברוסיה ונאלצה לעזוב תל



על קברה, בתוך גומחה, מונח ספר משיריה. שיריה של רחל מלווים בעצב ובמכאוב שהיו נחלתה. באחד מהם, שנכתב כשהיא רחוקה מן הכנרת, ביקשה לנוח מנוחת עולמים בבית הקברות של כנרת. רחל עובדת כאן, סופגת מראות נוף, קולטת רשמים, לימים כתבה על אותם רשמים ועל אותם מראות נוף, מתוך זיכרון. כששהתה בעמק הירדן, כתבה רק שני שירים, ולראשונה בעברית; שיר אחד נקרא "הלך נפש" ומוקדש לאהרון דוד גורדון, והשיר השני נקרא "שבת". כל שאר השירים לא נכתבו כאן- לא באזור הזה בכלל- אבל נכתבים **אודות** האזור הזה, המקום הזה והאנשים שחיו בו. בהמשך, כשהיא כבר לא תהיה באזור, היא תכתוב על אותם מראות נוף. "שם הרי גולן, הושט הים וגע בם" מנקודה זו רואים היטב על מה היא כותבת; "בדממה בוטחת מצוויים: עצור, בבדידות קורנת נם חרמון הסבא, וצינה נושבת מפסגת הצחור. שם על חוף הים יש דקל שפל צמרת, סתור שיער הדקל כתינוק שובב" וגו'; הדקל נמצא מספר מטרים מקברה.



רחל ושז"ר

אהבה גדולה שררה בין רחל לזלמן רובשוב שז"ר שהיה נשיאינו השלישי, אבל ב-1911 הוא בסך הכול צעיר (בן 20) ציוני מתלהב, בביקור הראשון שלו בארץ ישראל. הוא מטייל בכל הארץ, ובלילה, הוא עושה דרכו ממגדל לחוות כינרת. השמש מתחילה לאט לאט לעלות, והוא מהלך על שפת האגם- רק הוא, האגם והשמש. בבוקר הוא מגיע לחוות כינרת, ועוד לפני שהוא מספיק להיכנס, "נפתח השער", הוא כותב, "ומן החצר יצאה עדת אווזים לבנה, גועשת ורועשת, ומתפלשת על פני כל הגבעה, ומאחורי העדר רועה תימורה, צחורת שמלה ותכולת עין, קלה כאיילה ויפה ככינרת. ובקולה הצעיר והחם ובכל גמישות גווה המרחף היא משתלטת על ההמולה השופפת, ובעברית רוננת היא מוציאה את עדת האווזים מחצר כינרת אל המרעה". זלמן מבקש את נפשו להיות אווז.

זלמן לא בא לכינרת כדי להתחיל לראות אווזים; הוא בא כדי לראות את גולת הכותרת של העלייה השנייה. כאן הוא פוגש את רועת האווזים, שכל כך מרגשת אותו. רחל קוראים לה. רחל המשוררת יקראו לה, בינתיים היא נקראת רחל הפועלת.

וכך הוא כותב: **"רחל האמינה בשמחת החיים והייתה מסוגלת לה כל הזמן. מהבחינה הזאת, היא ניהלה רומן סוער עם הארץ, והרבה אהבה וקריצה לכל החברים שלה".**

רחל, יחד עם אחותה שושנה, יוצאות לטיול במזרח התיכון. כבר בלילה הראשון שלהן בארץ, בגסט האוס של חיים ברוך ביפו, הן פוגשות את חנה מייזל, שנותנת להן מושג על הרעיונות המוזרים שמסתובבים בארץ האקזוטית הזאת: ציונות, סוציאליזם, עבודה, שיתוף, שחרור. גם לנשים, מבטיחה חנה מייזל, אפילו לנשים. רחל מקשיבה בנימוס, אבל למחרת שוכרת חדר במעוז הבורגנות הארצישראלית דאז, רחובות, ולא סתם, בבית הזה שעומד על גבעה שמכונה "גבעת המיליונרים".

רחל ונח נפתולסקי

ברחובות היא פוגשת חבורה שלמה, שמתוכה מזדקרים שניים: האחד **נוח נפתולסקי**, בו היא מוצאת איש המחפש את הדרך. מצד אחד, נודד, ומצד שני איש הצמח המאוד קשוב לאדמה. אצל גורדון היא פוגשת איש מבוגר, סבא. הלה אינו משתלט אלא משוחח, שר, רוקד, והוא מקנה לה רצינות מאוד גדולה, לגבי כל החיים שלה, רצינות שבשבילו מתגלמת בעבודה בטבע. העבודה בטבע, היא בשבילו היכולת של אדם לעמוד מול עצמו. מול החולשותיו מ אחד, ומול היקום כולו עם האחריות, מאידך. גורדון היה, למעשה, האקולוג הראשון שהיה לנו. רחל מתאהבת בסיפורים של נפתולסקי. נפתולסקי לעומת זאת, מתאהב ברחל. הוא עוזב את המושבה ועובר לגור בפרדס שבו הוא עובד. רחל מגיעה לפרדס, על מנת שנפתולסקי יערוך לה מבחן בחקלאות מעשית.

ב-1917 היא חוזרת לארץ, קצת יותר מבוגרת והרבה יותר חולה. מהנמל היא נוסעת ישר לכינרת. היא מקווה שהחזרה למקום הזה, תחזיר גם אותה אחורה. היא מצטרפת לדגניה, אבל אחרי זמן קצר חוטפת התקף. הרופא מאבחן שחפת פתוחה, מדבקת. רחל עוזבת. היא מבקשת מנוח נפתולסקי לבוא לגור איתו, אבל נוח, שבילדותו גם חלה בשחפת, פוחד להידבק. היא נוסעת לתל אביב, לגור לבד, לכתוב שירים.

אפשר לקחת את כל ספרי השירה של רחל, ולדעת עליה כמעט הכול. אחד השירים הפחות יודעים שלה, למשל, זה השיר "עקרה":

"בן לו היה לי, ילד קטן, שחור תלתלים, אורי אקרא לו"

כנראה שהכוונה היא לברל כצנלסון ששמו הספרותי של הוא אורי הררי.

על המצבה של רחל כתוב "רק רחל היא מספיק ידועה ומוכרת", "פרוס כפיים ראה מנגד, שמה אין בא איש ונבו לו על ארץ רבה". קושניר כותב ספר שנקרא "אנשי נבו", על אנשי העלייה השנייה. הוא טוען כי לכל אדם יש את ה"נבו" שלו; משה עומד על הר נבו ולא מגיע לארץ המובטחת, כך לרחל ואנשי העלייה השנייה יש להם הנבו שלהם.

רחל היא זו שעושה מבית הקברות הזה בית קברות מבוקש. אנשים כותבים בצוואה שהם רוצים להיקבר כאן; שלושת הידידים שלא קיבלו אותה כשהיה לה רע וקשה, **נפתולסקי, הרצפלד וקושניר**, כותבים בצוואה שהם רוצים להיקבר כאן. נפתולסקי נפטר הרבה שנים אחריה. היא נפטרה כשהייתה בת 41 ב-1931, ונפתולסקי נפטר ב-1974 ונקבר כאן, כי עוד נשמר לו מקום. אכן, נשמר להם מקום; לא באותה שורה, לא באותו קו, שכן הם לא קיבלו אותה כשהיה לה רע וקשה, עושים כאן חשבון עד הסוף- קצת אחורה יותר, ומצבות טיפה יותר נמוכות.

מאחורי קברה של רחל, קבורה אישה שעלייה אמרה רחל "יש רק אחת שמשתווה לי בשירה העברית":

המשוררת אלישבע ביחובסקי:

אלישבע לא הייתה יהודייה. אלישבע היא אליזבתה, שהגיעה לארץ ישראל והלכה שבי אחרי העשייה הציונית. אנשי העלייה השנייה מאוד התגאו בה. קראו לה רות המואבייה, כגירת. אך היא לא הייתה אף גירת שכן מעולם לא התגיירה. כשהלכה לעולמה, לא נמצא בית קברות שיסכים להקצות לה חלקת קבר. בבית העלמין של כינרת נאמר שלא רק שיקברו אותה, אלא שאף יינתן לה מקום של כבוד מאחורי רחל.



נעמי שמר

בחודש יוני 2004 נקברה כאן הפזמונאית והמלחינה נעמי שמר, שנולדה בקבוצת כנרת, חייתה את כנרת ונשמה את כנרת.

מאיר ורבקה, היו הוריה של נעמי שמר. לא נהוג לומר מי יקבר איפה. כל עוד אנשים חיים, אסור, זה יעשה להם עין הרע; נעמי אמרה שגם אם אינה יודעת היכן תתגלגל בימי חייה, היא יודעת לפחות איפה היא תהיה בסוף. יש לה מקום כאן, ליד ההורים, ויש לה גם את הזכויות המתאימות להיות כאן. אבא שלה היה הגזבר של ההגנה.



ברל כצנלסון

אחד מאותם מנהיגים הקבורים כאן, הוא ברל כצנלסון, מאנשי העלייה השנייה (1904-1914).

את ברל הזכרתי במאמר הקודם:

<http://www.tapuz.co.il/Forums2008/ViewMsg.aspx?ForumId=1411&MessageId=154967948>

כצנלסון היה מורה הדרך של מפא"י ותנועת העבודה, ומקים תנועת הנוער העובד והלומד. בין פעליו הרבים ייסד את עיתון פועלי ארץ-ישראל 'דבר' והיה עורכו הראשי עד לפטירתו בירושלים משטף דם במוח בשנת 1944, בטרם מלאו לו שישים.

גם קברו של ברל כצנלסון העלה את חשיבותו של בית הקברות. הוא הפך למקום לעלייה לרגל ורבים רצו להיקבר בו. בשנות השישים הובאו לכאן למנוחה אחרונה, ביוזמת **הנשיא זלמן שז"ר**, מנהיגים שנקברו קודם לכן במקומות אחרים. במרחק מה מקברו של ברל כצנלסון קבורים מנהיגי התנועה הסוציאליסטית **דב בורוכוב**, **נחמן סירקין** ו**משה הס**.

האיש הענק, שידע לתת כבוד לאיש הפשוט, הקרין יותר מכל את היכולת לאהוב את הכול ואת כולם. הוא נקבר בלווייה רבת משתתפים ב-1944, והיום הוא טמון בין שתי אהבותיו: **שרה שמוקלר**, שנפטרה לפניו, ו**לאה מירון כצנלסון**, אשתו, שהאריכה ימים אחריו. ברל כצנלסון, תלמיד ישיבה, עילוי, פילוסוף איש הגות, ראה דברים בצורה מאוד מפקחת. אחריו מגיעות שלוש מתלמידותיו- הוא היה מדריך בתנועת נוער, והתלמידות הן לאה ושרה שקבורות כאן לצידו, ובתיה. בכינרת חיה אותה חבורה, וברל ושרה מתאהבים. ללאה שנמצאת כאן, קצת קשה לראות את זה, כי היא הייתה המיועדת. מאותה עיירה מברבוריסק הגיעו ממשפחת מירון וממשפחת כצנלסון, שידכו בין הילדים. זה שהגיעו לארץ ישראל והם לא רוצים את השידוך הזה ללאה קשה לראות שברל ושרה הם זוג. והיא אומרת להם "תלכו לממש את אהבתכם בתל אביב", והם עוברים לתל אביב, קוראים לשרה ליסוד המעלה, לטפל בחולי קדחת, וברל מסתובב ומנסה לאחד את מפלגות הפועלים. ידוע כי שרה הייתה בהריון ממנו, ללא נישואין. לרוע המזל, שרה הלכה לעולמה עם עוברה לאחר שנדבקה במחלת הקדחת. ברל עוד ראה אותה בשעותיה האחרונות.



שרה שמוקלר וברל כצנלסון

מה גרם לבחורה צעירה, לא יפה במיוחד, פועלת חקלאית לא כל כך מצטיינת ומנהלת מטבח עוד פחות מכך שכל כך הרבה ייכתב עליה ושמותה ישאיר כזה רושם קשה בין חבריה? מנהיגה היא לא הייתה, היא לא דיברה באספות ולא נחשבה אינטלקטואלית. נכון שהייתה אחות-חובשת מיילדת מוצלחת, נכון שהיה לה רומן סוער עם סוף טראגי בנוסח הספרות הרוסית האהובה על בני דורה, נכון שאהובה היה אחד ממנהיגי הפועלים - אבל לא אלה האירו אותה. היה משהו באישיותה, משהו שובה, משהו שלא ניתן להגדירו. משהו שגרם לאנשים לאהוב אותה - היא הייתה בן-אדם.

שרה נולדה בבוברויסק לזאב ונחמה. הורים עמלים, משפחה פשוטה. כתלמידת גימנסיה נמשכה אל המהפכנים הרוסיים, כבת ישראל - מצאה את הציונות והייתה לאחת מתלמידותיו וחניכותו של ברל כצנלסון הבוגר ממנה בשנתיים יחד עם ידידת נפשה לאה מירון הנחרצת, החזקה והמעשית.

המורה וההוגה, ברל היה ספרן ופדגוג צעיר שחיפש דרכו בין הזרמים השונים שפעלו ברחוב היהודי. טיפוס 'מרחף'. שרה הכירה בעובדה כי כחלוצה בארץ-ישראל לא תוכל לעבוד יחד עם חבריה בעבודת האדמה או להגן כמותם על הרכוש והנפש, לפיכך נכנסה לבית ספר לחובשות. חובשות מנוסות, כך חשבה, נחוצות לעובדים.

בראשית תרע"ג, אחרי דחיות רבות עלתה שרה לארץ ישראל - עלמה עדינה, חולמנית, נמוכת קומה, שמנמנה מעט, זהובת שיער ותכולת העיניים ושמשה אחות מיילדת.



בהגיעה, לאה מירון כבר הייתה שנה בבן-שמן. ברל הקדימן; הוא עלה ארצה לא כציוני אלא בהחלטה אישית כעולה "אל חוף אחרון".

תחילה עבדה שרה כאחות מוסמכת בבית החולים של ד"ר הלל יפה בזיכרון-יעקב.

שרה פרשה מבית-החולים לאחר שחשה כי עבודתה כאחות יצרה חיץ בינה לבין חבריה הפועלים. היא לא הסתפקה בעבודתה המקצועית והלכה להיות פועלת חקלאית, בדגניה.

קיץ 1915. מלחמה. בכינרת התכנסה ועידת פועלות. לוועד הפועלות נבחרו חיותה שזה עתה נישאה ליוסף בוסל, גננת בפתח-תקווה, שעבדה ב'חוות העלמות' של חנה מייזל בכינרת; רחל כצנלסון מורה בתל-עדשים, ובת עירה - שרה שמוקלר חובשת ופועלת מדגניה. הן תבעו את זכותן להשתתפות שווה בעבודות המשק ובענייני הציבור. "עבודת-האדמה בארץ-ישראל הייתה להן דרך-חיים הן ראו את האישה העבריה בעבודה עצמאית יוצרת".

בארץ רעב. בחוות כינרת התגבשה ליד קבוצתו הגדולה יחסית של בן-ציון צ'רנומירסקי [ישראלי] בעלת עבר משותף בסג'רה ובכפר אוריה, חבורת הירקניות - חבורת בוברויסק - במרכז לאה מירון ואחותה בלומה [לימים אשתו של אליעזר משה סלוצקין], בתיה ברנר אחותו של יוסף חיים ברנר, חנה אחותו של ברל, רחל כצנלסון, בתיה שיין לבית ליפשיץ - ושרה שמוקלר. מספר החברות בכינרת הגיע יחד איתן לעשר.

החבורה השקיעה עצמה בגידול ירקות שנמכרו לקצינים גרמנים ולתושבי טבריה. רחל כצנלסון ויצחק טבנקין ריכזו את נושא התרבות. שרה שמוקלר הייתה למנהלת המטבח. בין מחוסרי-העבודה, על שפת-האגם נמצא גם ברל כצנלסון.

חבורת בוברויסק ובראשן לאה מירון הציעה להעבירו לקבוצת כינרת ולצרפו לעבודה בגינת-הירק. הדבר עורר התנגדות שכן רבים פקפקו ביכולתו של ברל לתרום לקבוצה. הוא היה ידוע באי-כישורו כעובד חקלאי "והודה בכך בגלוי". אולם ההכרעה נפלה. ברל עבר לקבוצה. מצאו לו חדר נפרד ופינה פרטית כדי שיוכל לשמור על חירותו. "הוא לא הרבה לעבוד

בגן-הירק שכן היה שקוע תמיד בקריאת ספרים. לבוש מעיל חורף ארוך, היה שוכב לו על מיטתו וקורא" כתבה חיה זאטודניה [לימים רוטברג],

"**ברל אהב חברת נשים** - נראה שהרגיש בנוח יותר בעבודה בחברתן מאשר בחברת גברים, שהיטיבו לעבוד ממנו, בדרך כלל" כתבה פרופ' א' שפירא.

שרה שמוקלר. נקשרה בקשרי אהבה עם ברל. לאה הייתה מפנה את חדרה כדי שיוכלו להיפגש ביחידות. הפרשה לא הייתה סוד לחברי כינרת וסביבתה, ולא הוסיפה כבוד לברל. שרה, לאחר לבטים מניסיון העבר, התמסרה לאהבה זו בכל להט נפשה הרומנטית. לאחר ניסיונות של חיים בצוותא ופרידות לסירוגין, החליטו שרה וברל לגזור על עצמם גלות מכינרת, לעזוב את החווה ולעבור ליפו. תוך זמן קצר פרץ משבר בחייהם האישיים "**ברל הוא איש שלא גמרו לעשות אותו**" סיכמה שרה ועלתה צפונה לעבוד עם חברותיה בגן הירקות.

ברל עבר לירושלים והקים באלול תרע"ז ביוזמת 'המשרד הארץ-ישראלי' את 'קבוצת הירקות' עם רחל כצנלסון [לימים שז"ר = רובשוב]. רחל הייתה בת עירו שאהבה אותו בסתר ליבה, ואילו הוא התפעל מכישרונותיה האינטלקטואליים.

לקראת סיום המלחמה, בתמוז תרע"ח, התנדב ברל לגדודים העבריים. הגדוד שהה במצרים. באחת מחופשותיו לאחר שחרור הגליל, בכסליו תרע"ט עבר בכינרת ומיהר להגיע ליסוד-המעלה, אל שרה. הם נפגשו לאחר פרידה של למעלה משנה. ברל שפגשה עתה היה שונה - ברל היה לאיש ציבור ומנהיג פועלים.



יש אומרים כי החליטו להינשא בל"ג בעומר ולגור ביפו. שרה לא הזדרזה לקבל את הצעתו: היא התייסרה והתלבטה - סבלה ממצבי רוח, החל מהתלהבות אקסטטיית וכלה בדיכאון עמוק.

שרה הייתה בהריון. היא רצתה את הילד שלה ושל ברל. "כשיתחילו להרגיש - היא אמרה לרחל- אעזוב את המושבה. אולי אחזור לקבוצה". בקבוצה, בתיה שיין יודעת ומספרת את הסוד לנח נפתולסקי.

למרבה הצער, שרה חלתה ביסוד-המעלה, בקן-הקדחת, ורופא אין.

לאה מירון הייתה בכנרת. היא חשה באינטואיציה כי משהו נורא עובר על שרה. היא עזבה את עבודתה מיהרה ליסוד-המעלה, אך כבר לא מצאה אותה ושלחה לקרוא לברל "לבוא להיפרד ממנה". בראש-פינה נודע לה, ששרה בבית-החולים בצפת. שם מצאה את שרה במצב אנוש, כשרחל לידה מפזמת לה שיר ערש. שרה נרדמה. לפתע נשמט ראשה. שרה החזירה נשמתה לבורא. רחל, נשקה למצחה, לשתי עיניה, ועצמה אותן. לאה יצאה מן החדר וניגשה לקרוא לרופא. ביום שלישי ו' אייר מתה שרה והיא בת שלושים.

ברל הגיע שעתים מאוחר יותר.

הקבוצה ליוותה את שרה בדרכה האחרונה - היו שם נוח נפתולסקי, שמעון קושניר במדים, יוסף בוסל מדגניה שהפליג בשבחה. בעת הלוויה ברל קפץ לבור הקבר כשהוא עדיין במדי-צבא, געה בבכי, זעק זעקת ייאוש של האשמה עצמית

והתעלף. "ברל האשים עצמו במותה – משום שלא ידע להעניק לה אושר בחייה". תם סיפור יחסיהם שנמשך חמש-עשרה שנה.

כשנה לאחר מותה של שרה כתבה לאה לברל שכה היטיבה להכירו, על חולשותיו וחסרונותיו "ובפעם האלף ואחת מרחפת השאלה: למה לא יכולת לתת אושר לשרה בחייה?"
"את לאה הרחיקו מכנרת מחשש שתתמכר לאבל על מותה של שרה". לאה – זו שניחנה בשפע של יציבות נפשית ובריאות פיזית.

ברל ולאה לא העמידו מעולם חופה ולא טבעו את יחסיהם בחותם הנישואין. שנתיים לאחר מותה של שרה כאשר עלה הצורך להוציא ללאה פנקס-חבר של ההסתדרות, מילא ברל טופס רשמי, ובו ציין, כנדרש, את היותה נשואה לו. כתוצאה מכך נרשם בפנקסה השם לאה מירון-כצנלסון. ברל היה כבן שלושים וחמש, ולאה כבת שלושים וארבע "כאשר השלימו עם גורלם, לחיות יחד חיי משפחה של קבע". ברל נקבר כאן, לצד אהובתו שרה שמוקלר. עם מותו של ברל. עברה לאה לעין-חרוד לגור עם אחותה בלומה. רחל כצנלסון נישאה לשניאור זלמן רובשוב [שז"ר – לימים נשיאה השלישי של מדינת ישראל], הייתה לעורכת הקובץ "דברי הפועלות" והירחון "דבר הפועלת". מבקרת ספרותית ומנהיגת תנועת הפועלות.

מצידו השני של קברו של ברל כצנלסון צופים אל הכנרת אבירי עמק הירדן - **בן ציון ישראלי ואהרון שידלובסקי**, אדם והיפוכו, וגם המציבות שלהם מספרות את ההבדל. **בן ציון ישראלי**, המגייס הגדול לפעילות הבריגאדה, חלוץ ואבי קבוצת כנרת שיצא לשליחות מסוכנת להחזרת התמר לארץ והביא אלפי חוטרים מעיראק, יחד עם חברו מנהלל יאני אבידוב ועוד כמה שותפים למסע. את פירות מסעם אפשר לראות עד היום במטעי התמרים הרבים שבעמק הירדן ולאורך בקעת הירדן. ישראלי נהרג ביולי 1954 באסון מעגן - באזכרה לצנחנים שלחמו מעבר לקווי האויב הנאצי. מטוס קל נפל לתוך הקהל וגרם לאסון גדול. בצידה האחורי של מצבתו חקוק דקל תמר.



משמאל החלק האחורי של מצבת בן ציון ישראלי

מימין החלק האחורי של מצבת חיה ישראלי

בן ציון פעל בגיל מבוגר. בגיל 54 התגייס לבריגאדה היהודית. רעייתו, חיה ישראלי מתחילה את גידול הדבורים בארץ ישראל בצורה מסיבית- היא הכוורנית הישראלית הראשונה.

על יד בן ציון ישראלי טמון ידידו והיפוכו, **אהרון שידלובסקי**. המצבה שחורה ועלייה כתוב "צדיק יסוד עולם". האיש היה אדם צנוע וצדיק אמיתי. איש העלייה השנייה עד יומו האחרון. בסוף שנות ה-70, הוא אמר "ביום שלבן אדם יש יותר משתי חליפות של בגדים, אחת לעבודה ואחת לאחרי שעות העבודה, כל העשייה הציונית לא שווה כלום. רק שתי חליפות צריך. באנו הנה לחיות בפשטות ובצניעות וכל הרדיפה מעבר לזה, זה הורס לנו את הכול". כשבן גוריון הקים את המדינה, אהרון שידלובסקי לא אהב כיצד הקימו את המדינה. הוא רב עם בן גוריון עד יומו האחרון. ביובל ה-50 לכינרת, בן גוריון קרא לו לעלות לבמה, והוא סירב וצעק לבן גוריון מהשורות הראשונות "אתה הקמת מדינה לא טובה, הכול כאן לא טוב". לדעתו על הכול להיות מושגת על חקלאות, ולהיות צנוע. אחיו הוא התעשיין הידוע שידלובסקי, של מונועי בית שמש. בין שני האחים היה מאבק גדול מאוד. שידלובסקי החקלאי אמר לאח שלו: "אתה מנצל אנשים, אתה עושק אותם", ענה לו האח התעשיין, "אני נותן להם פרנסה ודואג לקידמה". כשהיה מגיע האח התעשיין לבקר בכינרת עם מסוק, והיה יורד למגרש הכדורגל, הייתה זו אטרקציה גדולה מאוד לראות מסוק. כשהיו באים ואומרים לו, "אחיך הגיע עם אנשים חשובים, ראשי ממשלות וכו'", הוא היה אומר "תגידו ליוסף, שיש לו שתי אפשרויות לראות אותי, האחת שיחכה שאני אגמור יום עבודה, והשנייה, שייקח טוריה ויצטרף אלי לשדה, ואז נוכל לדבר"...



אברהם הרצפלד ונח נפתולסקי

גם הם טמונים כאן - אברהם המאוהב באדמה ובהתיישבות ונח המאוהב בצמחים. נפתולסקי, שהיה מאוהב גם ברחל המשוררת ונפטר שנים אחריה, נקבר סמוך אליה, אך מעבר לשביל, כי אהבתם לא מומשה.

נתן איכר

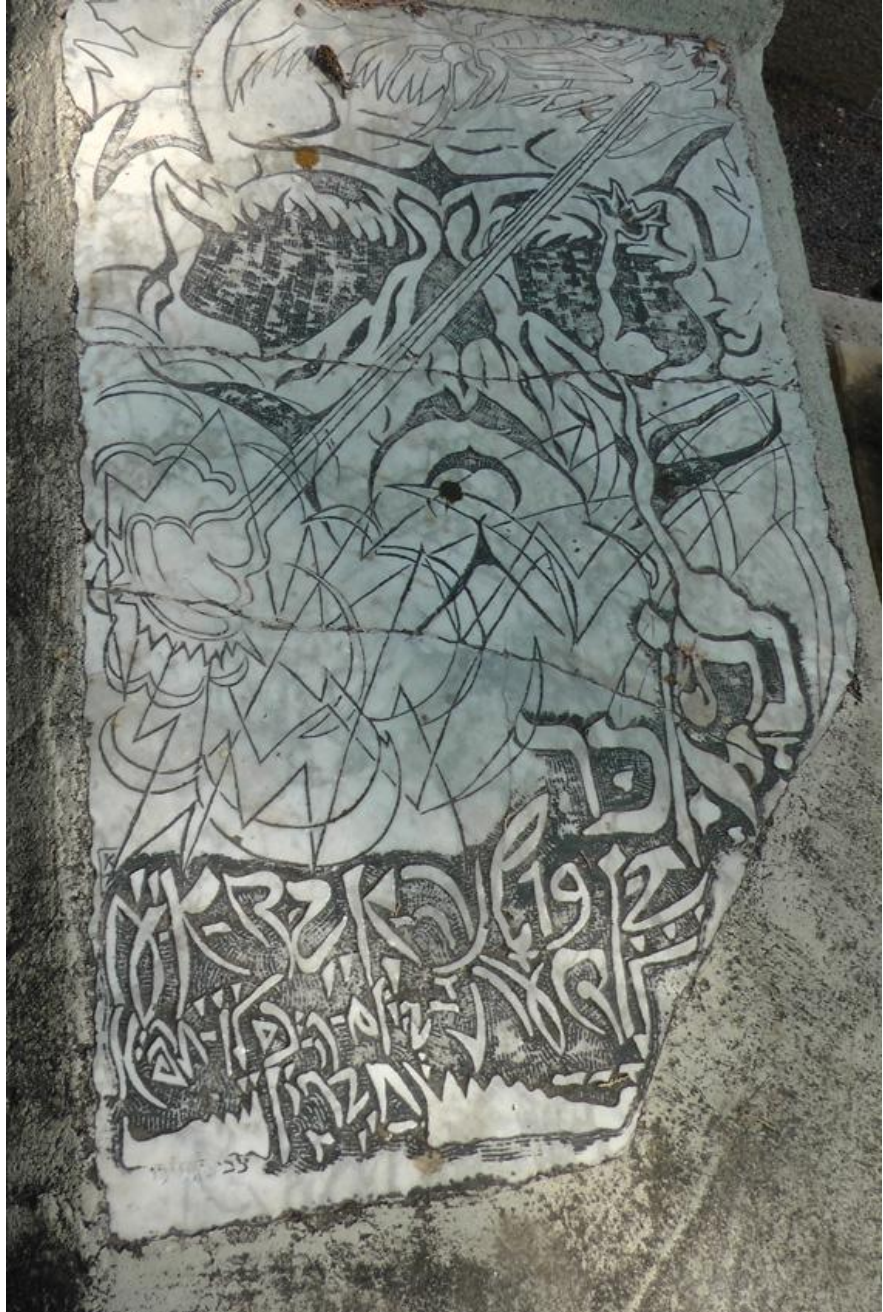
את מצבת קברו של נתן איכר עיצב האמן אריה אלואיל כצעקה אקספרסיוניסטית.

יש במצבה יתוש ייאוש, כנפיים שבורות, ברקים, נר-זיכרון ותרגול כפרות המשולבים כפרצוף מעונה פעור עיניים בעל קרני שטן; בולטת בה תחושה מיוסרת של ידידי יש אומרים שכאן טמון הסוד

זה סיפורו של נתן איכר - עשרה חודשים בביתניה, ארץ-ישראל, 1920, סיפור שנגמר במוות.

נתן איכר - נולד כארנסט פולאק בעיר זלצבורג שבאוסטריה ביום 10/4/1900. משפחת פולאק הייתה בעלת הבית של מוצרט בזלצבורג. שם, בבית ההוא נולד הבן ארנסט.

אביו לודוויג, דור שני בקיסרות האוסטרו-הונגרית, מתבולל, פקיד בכיר בשירות המוניציפאלי, ידידו של סטפאן צוייג שבא לגור בעירם, הועיד לבנו קריירה רפואית. ארנסט פולאק לא מילא את רצון אביו; כילד גילה נטיות אינטלקטואליות ועסק מרבית זמנו בקריאת דבריהם של שופנהאור, קנט, הגל, מארקס, ניטשה ואחרים. ארנסט גילה עניין מיוחד בחוגי הבהמה, הטיף בהתלהבות לצניעות, לטוהר הגוף והנפש, להתנזרות מינית לפני הנישואין, עד שפגש את דורה שוורץ - יהודייה אוסטרית, צמחונית אדוקה מחסידי ד"ר ביכר בנר ממניחי היסוד של הריפוי הטבעי, נשואה, אם לשני בנים, הוגו ורפאל, ציונית נלהבת שפעלה בקרב בני הנוער היהודים. היא ארגנה קבוצה קטנה של צעירים בהם ארנסט פולאק החדירה בהם את עיקרי הציונות: שלילת הגלות, חזרה לעבודת-האדמה ועלייה לארץ-ישראל. ואכן תוך חודשים ספורים חלה בארנסט פולאק תמורה קיצונית - מאינטלקטואל גאון, תימהוני בבוך ותוהה, היה לסוציאליסט ציוני, קנא, בטוח בדרכו ובעתידו. והוא בן 18.



חודש לפני בחינות הבגרות עזב את לימודיו, שרף את ספריו שינה את שמו הפרטי והמשפחתי ל'נתן איכר' - שם שביטא את חלומותיו: להיות בעל אופקים רחבים כנתן החכם של לסינג ואיכר עובד אדמתו.

אביו, סירב לחתום על מסמכים עבור הוצאת דרכון לבנו. ארנסט הגיב במחלה מסתורית. "חומו עלה עד כדי סכנת חיים, פריחה מוזרה התפשטה על גופו. הרופאים שלא מצאו הסבר קליני למחלה, שיכנעו את האב להיעתר לרצון הבן" כתב דן חמיצר, נכדה של אחותו.

בשנת 1920 הגיעו לארץ ראשוני העלייה השלישית, ראשוני בוגרי תנועת 'השומר-הצעיר'. בחודשים הראשונים התגוררו במחנות-עבודה ארעיים, כמו אום-אל-עלק וביתניה עלית. קבוצת הצעירים אליה רצה להסתפח ארנסט חלמה להקים חוות חקלאית במורדות הרי פורייה הצופים לכינרת.

עם קבלת דרכונו החלים ארנסט-נתן ויצא בעקבות אותה הקבוצה לארץ. ב- 24 לינואר 1920, הגיע ליפו. תל אביב בעיני הייתה המקום היפה בעולם "הכול פורח והאוויר מבושם ומשכר. האנשים!! כולם נפלאים. לא שומעים כאן אלא עברית; הילדים, הבנאים ואפילו עובדי הבנק, תאור לעצמכם, דוברים עברית. גרתי במלון נפלא, האוכל טעים אבל יקר מאוד. ארוחת בוקר – 15 גרוש" כתב לבית הוריו.

לאחר שלושה ימי ביקורת ומעקב אצל פקיד הבריאות הממשלתי הופנה הבחור על ידי לשכת העבודה, לפי בקשתו, לחוות הניסיונות של אי"קא ממערב לירדן, לביתניה תחתית שנוסדה עוד לפני המלחמה. ביתניה היא לתרגומו - 'חלקת אלוהים'

על הגבעה הקרובה, בביתניה עלית במספר אוהלים ישבה חבורת 'השומרים הצעירים' - עשרים ושישה נערים ונערות צעירים מגליציה, חסרי ניסיון, שביקשו לעצב אדם חדש בחברה חדשה, נקייה יותר, אידיאלית יותר בארץ חדשה. קבוצת ביתניה עלית האמינה במימוש עצמי המתגבר על מגבלות ההיסטוריה והמציאות. פתיחות לדמיון, שקיעה במה שעוד לא נוצר, במה שעוד לא נופץ על ידי היום-יום – בעזרת כל אלה, כך האמינו, ייצאו האופקים החדשים לחזונם. בקבוצה זו חברים גם מאיר יערי, הזקן שבחבורה, שהתקרב לגיל עשרים וארבע, דוד [דולק] הורביץ ובראשם הצעיר אריה אלוויל. "הודקה יערי היה שר. עשו הצגות. היו גם ציירים, מוסיקאים. רקדו הרבה". שתלו זיתים בצלעי ההר

שיכורים מכתבי פרויד וניטשה ללא כל ניסיון מעשי, ללא גג, לבוש ומזון כשהפסיכולוגיה - גאולתם והסוציולוגיה –ביקורת על הגולה. הם דגלו במין בלתי מדוכא ואקטיביזם פוליטי, חיו ברוח הרומנטיקה של המזרח כשהשטן כמלצר בבית-קפה וינאי, עטור עניבת פרפר, מפתה לשוב אל הבית החם, להורים למשפחה.

האווירה במחנה הייתה מתוחה. הלחצים היו נוראים. חיי הפרט היו נתונים לחודרנות תקיפה, ותובענות שגבלה במציצנות הכול בשם ה'ביחד'. ברית החברות, פולחן הווידי בציבור. היחיד עמד לביקורת ולמשפט מתמידים של הכלל - החברה, שלא נרתעה מגילויי אכזריות רוחנית..

הרבה חברים היו היסטריים. דב ירה בראשו בגלל אהבתו לשרה, אחד יצא מדעתו ואחר נהיה טבעוני קיצוני; זה נגלה לו אלוהים והלך לשיבה במאה-שערים וחברו היה לקומוניסט וירד לרוסיה.

ארנסט-נתן ידיו מיובלות מעבודת השדה שמר על קשר מכתבים עם הוריו ושתי אחיותיו, טרודה וגרטה, והצהיר כי מצא את דרכו הנכונה בחיים - "צף באושר: מצב בריאותי טוב, השמנתי בפני, והאקלים משפיע עלי לטובה".

ארנסט-נתן חלה ואושפז בבית-חולים בצפת. "בית החולים מודרני ונקי. הרופאים נפלאים ומצאתי ספרים כתובים גרמנית, חזרתי לקרוא" כתב, והמשיך להטיף בקנאות נגד כל חריגה מהקו הנוקשה שהתגבש בין פועלי ביתניה: "אין חשיבות לשום דבר מלבד עבודה וחקלאות" לכשיבירא יצא מכאן לחפש עבודה בראש-פינה, לעמק הירדן כבר לא יחזור בגלל התנאים הקשים והקדחת. והתחיל להתעניין בשפה הערבית.

'האיכר המאושר' ארנסט חלה. ללא בית וללא פתרון, הדרך החדשה שבה ביקש ללכת נחסמה.

בשלושה בדצמבר 1920, שם נתן איכר קץ לחייו והוא בן 19 שנה. יריה באמצע הלילה הריצה את שומרי ביתניה לכיוון הגדר הצפונית של חצר החווה. גופת נתן איכר הייתה שם, ללא רוח-חיים, ליד האקדח נמצאו כמה שברי משפטים שכתב:

"... כולם בגדו בדרך. . . הוליכוני שולל. . . איני רואה עוד תקווה וצידוק לעולם שכזה. . . אל תבכו ותתייסרו בגללי, להיפך, צחקו. . . הייתי קורבן של כוחות הקאפיטל המסואבים. . . לאהבה ולטוהר אין עוד מקום. . . איני רואה טעם".

ארנסט פולאק לא נקבר בשמו המקורי, אלא בשם שאימץ לעצמו עם עלייתו ארצה – נתן איכר.

גרטה – אחותו של ארנסט פולאק, זו שעלתה לארץ-ישראל-היא סבתו של דן חמיצר - טייס, חידוואי, אמן וסופר ישראלי.

בן 19 שנה – אבד נתן איכר את עצמו לדעת, ביום ה' כסלו תרפ"א

באופן מצער, אין הדבר מהווה חריג מפתיע; בעלייה השנייה וגם בשלישית, התאבדות, היא חלק מהאופציות שארץ ישראל מציעה לבאים בשעריה.

מי שמעצב את המצבה המיוחדת הזאת, הוא איש ביתניה עילית. חבר שהיה צייר, אחר כך לימד ציור ב"מאיר שפייה" ובבצלאל, ושמו אריה אֶלְיָין. ישנה תיאוריה שהדמות היא של שטן, וכי בביתניה הייתה עבודה לכת השטן. הדברים אינם נכונים. בביתניה פותחים הכול לדין ושואלים על כוחות רשע, כוחות שטניים, כוחות שאול וכוחות טובים. מכאן, להגיע למסקנה שבביתניה הייתה עבודה לכת השטן, הדרך עוד מאוד ארוכה. לא הייתה עבודה לכת השטן בביתניה, אף כי הדמות הזאת, כדמות של שטן, אופיינית אצל אותו צייר אלוויין, שבכל מצבה שהוא עושה למתאבדים, הדמות הזאת, בסגנון כזה או אחר, מופיעה הרבה פעמים. לשיטתו של אלוויין, מי שמתאבד, כוחות רשע השתלטו עליו. בהרבה מצבות עליהן מופיע יתוש, אין הוא בא לסמל מוות ממלריה, אלא מוות של מתאבדים; "יתוש הייאוש", כך הם קראו לזה- "דקר אותו יתוש הייאוש ולכן הוא מתאבד".

זה חלק קטן מהדמויות של בית הקברות אם סקרנתי אתכם וחלקכם יגיע ויפקוד מקום זה אראה בכך כי באתי על שכרי .

קריאה וביקור מהנה

אבי